

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA ÖĞRETİCİ MENSUR ESERLERİ NAZMA AKTARMA ÇALIŞMALARI VE SÂDIKÎ'NİN MANZUM AKAİD-NÂME ÖRNEĞİ

*Ferdi KİREMİTÇİ**

ÖZET

Çalışma, giriş ve onu izleyen üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde klasik Türk edebiyatındaki öğretici mensur eserlerin nazma aktarılmasıyla ilgili çeşitli tespitler yer almaktadır. Birinci bölümde manzum hâle getirilmiş eserlerden örnekler verilmiştir. İkinci bölümde ise Sâdikî'nin hayatı ve “Manzume-i Risale-i Rûmî Efendi” adlı eserinin şekil ve muhteva bakımından incelemesi dikkatlere sunulmuştur. Son bölümde manzum akaid-nâme örneği olan eserin transkripsiyonlu metni bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sâdikî, Rûmî Efendi, manzum akaid-nâme, nazma aktarma, klasik Türk edebiyatı.

STUDIES OF CONVERTING THAT DIDACTIC PROSAICALLY WORKS IN CLASSICAL TURKISH LITERATURE TO POETRY AND SÂDIKÎ'S EXAMPLE OF AKAİD-NÂME WRITTEN IN VERSE

ABSTRACT

Our study consists of introduction and other three parts. In the introduction chapter, various determinations about converting of didactic prosaically works in classical Turkish literature to poetry takes place. In the first chapter, examples of works converted to poetry are given. In the second chapter, Sâdikî's life and analysis of his work named “Manzume-i Risale-i Rûmî Efendi” on account of shape and content are presented. In the last chapter, there is text with transcription of work which is an example of akaid-nâme written in verse.

Key Words: Sâdikî, Rûmî Efendi, akaid-nâme written in verse, converting to poetry, classical Turkish literature.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında estetik amaçla yazılmış eserlerin ve buna bağlı olarak kullanılan nazım şekilleri ve türlerinin büyük bir yekûn teşkil ettiği bilinen bir gerçektir. Ancak bu, insanı “bilgilendirmek, yönlendirmek, harekete geçirmek, ikna etmek, uyarmak, düşündürmek...” için

* Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Ü. İlahiyat Fak. Türk İslam Edebiyatı ABD. El-mek: ferdikiremitci@hotmail.com

vücuda getirilen öğretici eserlerin ihmal edildiği anlamına gelmemektedir. Nitekim klasik edebiyatımızda bu hedefe yönelik pek çok türde eser telif ve tercüme yoluyla kaleme alınmıştır.¹

Klasik edebiyatta mensur ifade biçiminin genellikle öğretici yönü ağır basan metinlerde kullanıldığı söylenebilir. Şairler manzum ifadenin yanında, zaman zaman düz yazıya yönelmişler ve bu söyleyişin imkânlarından da yararlanmışlardır. Ne var ki, “*klasik edebiyatımız çerçevesinde verilen eserlere bakıldığında nesrin nazım karşısında çok gerilerde kaldığı, gerek nitelik gerek nicelik bakımından nazımın nesre her dönemde galebe çaldığı açıkça görülür.*”² Bu edebiyatta nazma gösterilen ilgi öğretici eserlerde de kendini hissettirmiş, hatta öğretici metinlerin manzum olarak kaleme alınması zamanla bir gelenek hâline gelmiştir. Şöyle ki, “*normal olarak nesrin sahasına giren tarihler, nasihat kitapları, dinî-ahlakî-tasavvufî eserler, lügatler, şair tezkireleri vb. pek çok eser nazmen de vücuda getirilmiştir.*”³

Klasik dönemde nazım-nesir ilişkisi bakımından dikkati çeken diğer bir uygulama ise, önceden yazılmış mensur bir eserin sonradan manzum hâle getirilmesidir. Böyle bir çabanın çeşitli sebeplerinden bahsetmek mümkündür. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: “*1- Nazımın şair oluşu veya bu sahada eser verme arzusu, 2- Talimî konularda manzum yazma geleneğinin mevcudiyeti, 3- Kolay okuma ve ezberleme.*”⁴

Mensur eserleri manzum hâle getirme çalışmaları dinî, tasavvufî ve ahlakî konuların yanında fennî mevzularda da kendini gösterir. Kaynaklara bakıldığında bu çalışmaların klasik edebiyatımızdaki ilk örneklerine 15. yüzyılda rastlanmaktadır.

Dikkate alınması gereken bir diğer husus da telif, tercüme ya da nazma çekme yoluyla oluşturulan manzum öğretici eserlerin diğer Türk şiveleriyle, özellikle Çağatay Türkçesiyle de yazılmış olabileceğidir.⁵ Nitekim, ileride izah edileceği üzere Çağatay edebiyatı şairlerinden Bâbü’ün bu şekilde vücuda getirdiği bir eseri mevcuttur.

Ayrıca bazı öğretici manzum eserler, dinî birtakım suallere âlimler tarafından verilen cevapların aynı ortamda bulunan şairlerce nazma aktarılmasıyla kaleme alınmıştır. Bu eserlerin temelinde yine mensur ifade söz konusudur; ancak bilgiler nesir olarak metne dönüştürülmemiş, çoğu kez hocalarının isteğiyle nazma istidadı olan talebeler vesilesiyle doğrudan manzum hâle getirilmiştir. Bu şekilde vücut bulan manzum eserlerin de konuyla ilgili olduğu düşünülebilir.

Nazma aktarma çalışmalarının bazen mensur eserin müellifi tarafından yapıldığı, bazen de başka bir şair tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Her iki şekilde de şairler, amaçlarının sanat kaygısından ziyade insanların istifadesini kolaylaştırmak olduğunu dile getirmişlerdir. Örneğin, Birgivi’nin “Vasiyet-nâmesi”ni nazma aktaran Bahtî, eserinin “sebeb-i telif” bölümünde “*Birgivi’nin mensur olan risalesini çocuklara okuttuğunu, ezberlettiğini ancak mensur olarak ezberlenmesinin güç olduğunu görmesi sebebiyle ezberletmekten vazgeçtiğini, bunun üzerine ezber işini kolaylaştırmak için kendisinin eseri nazmettiğini şu beyitlerle anlatır:*

*Anı neşr olmağ-ıla lîki şıbyân
Çekerlerdi ta‘ab hıfzında ey cân*

¹ Klasik Türk edebiyatı öğretici metin türleri hakkında geniş bilgi için bk.: Ağâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Yay., Ankara 1998.; Metin Akkuş, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebî Türler ve Tarzlar**, Fenomen Yay., Erzurum 2007.; Rıdvan Canım, **Divan Edebiyatında Türler**, Grafiker Yay., Ankara 2010.

² Cihan Okuyucu-Ahmet Kartal-Fatih Köksal, **Klasik Dönem Osmanlı Nesri**, Kesit Yay., Ankara 2011, s.13.

³ *age.*, s.13.

⁴ Amil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 350, 351.

⁵ *agm.*, s. 364.

*Anı nazm eyleyem mîkdâr-ı kudret
İdem anuñ içün bezl-i bizâcat*⁶

1. Klasik Türk Edebiyatında Öğretici Mensur Eserleri Nazma Aktarma Çalışmalarına Örnekler

a) Müfid (Nazmü't-Teshîl): Eser, Amasya Darüşşifasında on dört yıl hekimlik yapan Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun öğrencisi Muhyiddin Mehî tarafından H 871/M 1467 yılında yazılmıştır. İlk istinsahı Sabuncuoğlu tarafından yapılan eser, 15. yüzyılın tanınmış hekimlerinden Hacı Paşa adıyla bilinen Celalüddin Hızır bin Hâce Ali (doğ. 1335/öl. 1417)'nin Teshîlü's-Şifâ adlı eserinin nazma çekilmiş şeklidir. Müfid'in tek nüshası Ankara Milli Kütüphanede Türkçe Yazmalar Bölümünde "1/60" numarada kayıtlıdır.⁷

b) Risale-i Vâliyye Tercümesi: 16. yüzyıl Çağatay edebiyatı mahsülü olan eser, Nakşibendî şeyhlerinden Hoca Ubeydullah Ahrârî'nin tasavvufî eserinin Bâbü'r tarafından nazma aktarılmasıyla oluşturulmuştur. Eserde mesnevi nazım şekli ve aruzun "feilâtün feilâtün feilün" kalıbı kullanılmıştır.⁸

c) Dürr-i Manzum (Menâfiü'n-Nâs) : Sultan 2. Selim zamanında yetişmiş Osmanlı tabiplerinden olan Ankaralı Nidâî'nin eseridir. 1567'de yazılan ve pek çok nüshası bulunan eser, yine Nidâî'ye ait Menâfiü'n-Nâs adlı tıpla ilgili Türkçe mensur eserin kısaltılıp nazma çekilmiş şekli olarak bilinmektedir. Eserin adı bazı nüshalarda "Keyf-i Kitâb-ı Nidâî" olarak geçmektedir.⁹

d) Mecmûatü't-Tıb (Terceme-i Mollâ Siyâhî Müntehabât-ı Şifâ der-Beyân-ı İlm-i Tıb): Yazarı Üsküdarlı Mustafa Efendi'dir. Eser, Larendeli Siyâhî-zâde Dervîş'in Türkçe tıp lügati olan Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ adlı eserinin manzum olarak yeniden tertip edilmesiyle oluşturulmuştur. İçerisinde mevsimlerin tıbbî tesiri, kan alma, nabız ve idrar gibi konuların ele alındığı, hastalık ve ilaçların tariflerinin verildiği eserin çeşitli el yazması nüshaları bulunmaktadır.¹⁰

e) Manzume-i Vasiyyet-nâme-i Birgîvî (Manzume-i Bahtî): Birgîvî Muhammed Efendi (doğ. H 929/M 1523-öl. H 981/M 1574)'nin ilmihal kitabı niteliğinde kaleme aldığı Türkçe mensur Vasiyyet-nâme adlı eserin Bahtî tarafından manzum hâle getirilmesiyle vücut bulmuştur. Bahtî, Birgîvî'nin medreseden talebesi olup, H 1052/M 1642 yılında hocasının eserini nazma aktarmıştır.¹¹

f) Mi'râc-nâme-i Resûl-i Ekrem: Eseri Simkeş-zâde Feyzî H 1059/M 1649 tarihinde 196 beyitten oluşacak şekilde kaleme almıştır. Eser, Şeyh Abdulahad Nurî Efendi'nin miraçla ilgili kendisine yöneltilen bazı sorulara verdiği cevapların, öğrencisi Feyzî tarafından o esnada nazma çekilmesiyle vücuda getirilmiştir.¹²

⁶ Seher Özyaşamış Şakar, **Birgîvî Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005, s. 13.

⁷ Emel Kaya, **Muhyiddin Mehî'nin Müfid (Nazmü't-Teshîl) Adlı Eseri (İnceleme-Metin Dizin) ve Bu Eserin 15. Yüzyıl Türk Tıp Dilinin Oluşmasındaki Yeri**, Selçuk Üni. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2008, s. 23-33.

⁸ Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yay., İstanbul 2005, s. 256.; Eserle ilgili geniş bilgi için bk.: Ali Fuat Birkan, **Risale-i Vâliyye Tercümesi**, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.

⁹ A. Rıza Karabulut, "Hekim Şaban Nidâî'nin Eserleri", **Gevher Nesibe Sultan Anısına Düzenlenen Kaysûnizâde Mehmed Efendi ve Ankaralı Şair Hekim Nidâî Kongresi Tebliğleri**, Erciyes Üni. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yay. Nu.: 9, Kayseri 1990, s. 66-91.; Eserle ilgili geniş bilgi için bk.: Ümran Adıvar, **Nidâî, Dürr-i Manzum (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Marmara Üni. TAE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

¹⁰ Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, age., s. 370.

¹¹ Seher Özyaşamış Şakar, age. s. 11, 12.

¹² Ali Osman Coşkun, **Simkeş-zâde Feyzî'nin Mesnevîleri (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Samsun 1997., s. 193-208.

g) Cevab-nâme: Simkeş-zâde Feyzî'nin 161 beyitten oluşan mesnevisidir. Feyzî, hocası Şeyh Abdulahad Nurî Efendi'nin vaazı esnasında cemaatten birisi tarafından kendisine yönlendirilen suallere verdiği cevapları manzum hâle dönüştürerek eserini meydana getirmiştir.¹³

h) Mevîd-i Şerîf: Sivaslı âlimlerden Mustafa Takî Efendi (doğ. 1873-öl. 1925)'nin nesir olarak kaleme aldığı eserin daha sonra İhramcızade İsmail Hakkı (öl. 1969) tarafından manzum hâle getirilmiş şeklindedir. Eser 191 beyitten oluşmaktadır.¹⁴

2. Sâdikî ve Manzume-i Risale-i Rûmî Efendi Adlı Eser

2.1. Sâdikî'nin Hayatı

Kaynaklarda “Sâdikî” mahlasını kullanan birkaç divan şairine rastlanmaktadır:

15. yüzyıl şairlerinden Sâdikî, şiirlerinde tasavvufî konuları işlemiştir. Sanatı idealinin emrinde olan şairin hayatı hakkında oldukça az bilgi vardır.¹⁵

Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye'de 16. yüzyılda yaşamış Sâdikî (öl. H 936/M1530) mahlaslı bir şairden bahsedilmektedir. Farsça şiirleri de olan şair, Sultan Divanî'nin halifesidir.¹⁶

Tezkire-i Safâyî'de de aynı mahlaslı üç şair vardır. Birinci Sâdikî (öl. H 1076/M. 1665-66) Bolu doğumludur. Şairin asıl adı Ahmet'tir. İkincisi, Nazilli doğumlu olan Sâdikî (öl. H 1087/M.1676-77)'dir ki asıl adı Mehmet'tir. İstanbul'da öğrenim gördükten sonra mülazım ve kadı olmuştur. Tezkirede yer alan son Sâdikî ise Kandilli doğumludur. Asıl adı Mehmet olup, Sadreddin-zâde sanıyla da anılmaktadır. Mülazım ve müderris olarak çeşitli görevlerde bulunmuştur.¹⁷

Dinî-tasavvufî Türk halk şiirinde de “Sâdikî” mahlaslı şairler vardır. Ancak, dikkatlere sunulan manzum akaid-nâmenin bunlardan hangisine ait olduğuna dair eldeki nüshada kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yine nazma aktarılan mensur akaid risalesinin müellifi Rûmî Efendi hakkında, kaynaklarda ve mensur eserin nüshalarında herhangi bir bilgi yer almadığından Sâdikî'nin yaşadığı yüzyıl da tahmin edilememektedir.¹⁸

Şair, nüshanın manzum akaid-nâme kısmındaki beyitlerde mahlasını hiç kullanmamıştır. Bu kısımda kendisini tanıttığı tek beyitte ise “hakir ve fakir bir kul” olduğunu ifade etmekle yetinmiştir:

*Ahîbbâdan birisi bu fakîre
Kuşûra mu'terif'abd-i haķîre (b. 9)*

¹³ age., s. 209-221.

¹⁴ Fatih Çınar, “Millî Mücadelenin ve İlk Meclisin Manevî Mimarlarından Sivaslı Bir Âlim: Mustafa Takî Efendi”, *Cumhuriyet Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IX/2, Sivas 2005, s. 179.

¹⁵ Bilgi için bk.: Savaş Günbaş, *15. yy. Şairlerinden Sadıkî'nin Şiirleri (Metin-İnceleme)*, Atatürk Üni. SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2003.

¹⁶ Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Tezkireler Sözlüğü*, KTB Yay., Ankara 1988, s. 403.; Şairle ilgili geniş bilgi için bk.: Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, (Haz.: İlhan Genç), AKM Yay., Anlara 2000, s. 297.

¹⁷ Haluk İpekten vd., age., s. 404; Şairlerle ilgili geniş bilgi için bk.: Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî*, (Haz.: Pervin Çapan), AKM Yay., Ankara 2005, s.340, 347.

¹⁸ Bahsi geçen manzum akaid-nâme nüshasını araştırmacı-yazar Taner Artvinli, Artvin ilinin Yusufeli ilçesine bağlı Esenyaka (Zor) Köyü'nde yaşayan birinden temin etmiştir. Kaynaklara bakıldığında bu bölgenin pek çok halk ve tekke şairi yetiştirdiği görülmektedir. Nitekim, M. Adil Özder bu bölgede yaşamış Sâdikî mahlaslı bir şairden şu şekilde bahsetmektedir: “Şiirlerindeki edaya bakılınca bir tekke şairi olduğu anlaşılan Sâdikî'nin de XIX. yüzyıl içinde Hod köylerinin birinde yaşadığı sanılıyor. Yerli cönklerde şiirleri vardır.” (M. Adil ÖZDER-Abdullah AYDIN, *Yazı ve Resimlerle Çevre İncelemesi Artvin İli-1*, Güneş Matbaacılık TAŞ, Ankara 1969, s. 79.) Hod, Artvin merkeze bağlı Aşağı Maden Köyü'nün eski adıdır. Dolayısıyla, manzum akaid-nâmenin Hodlu Sâdikî'ye ait olma ihtimali de söz konusudur.

Sâdıkî, mahlasını nazma aktarma işlemini tamamladıktan sonra vücuda getirdiği şiirlerinde kullanmayı tercih etmiştir:

*İşbu kemter Sâdıkî'niñ cürmidir hiddet füzûn
Yâ İlâhî 'afv idüp eyle 'adûsın ser-nigûn'¹⁹*

2.2. Manzume-i Risale-i Rûmî Efendi Adlı Eser

2.2.1. Rûmî Efendi

Yapılan araştırmalarda Rûmî Efendi'nin hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kütüphane kayıtlarında aynı lakapla anılan şahıslar (Karadâvud-zâde Rûmî, öl. 1170/1756; Kadı-zâde Rûmî, öl. 844/1440) varsa da Rûmî Efendi'nin bu kişilerden biri olup olmadığı hususunda kesin bir sonuca varılamamıştır. Sadece, mensur akaid risalesinin bir nüshasından hareketle gerçek isminin “Mehmed” olduğu tespit edilebilmiştir.

Sâdıkî ise sadece iki beytinde Rûmî Efendi'den bahsetmiş; onun ilim ve irfan sahibi bir kişi olduğunu, zühd ve takvasıyla bilindiğini dile getirmekle yetinmiştir:

*Ki bundan soñra bil Rûmî Efendi
Ulûm erbâbınıñ ol dil-pesendi
Cihânda ilm ü 'irfân ile ma'rûf
Kemâl-i zühd ü taqvä ile me'lûf (b. 6, 7)*

Rûmî Efendi'ye ait mensur akaid risalesinin pek çok nüshası bulunmaktadır. Bunlar el yazma eserlerin bulunduğu kütüphane kayıtlarında değişik adlarla yer almaktadır: “*Rûmî Efendî, Risâle-i Tevhîd, Milli Ktp., Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8100/2, v. 39a-55b.*; *Mehmed Rûmî Efendî, Terceme-i Akâid-i Rûmî, Milli Ktp., Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 471/1, v. 1b-13a.*; *Rûmî Efendî, Risâle-i Akaid-i İslâm, Milli Ktp., Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7147/2, v. 45b-64a.*; *Rûmî Efendî, Vasîyet-nâme, Milli Ktp., Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 858/2, v. 62b-73a.*; *Rûmî Efendî, Risâle-i İmân ve İslâm, Milli Ktp., Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 50 Ür 239/3, v. 103b-119a.*”²⁰

2.2.2. Eserin Türü

Eser, Rûmî Efendi'ye ait Türkçe mensur akaid risalesinin Sâdıkî tarafından manzum hâle getirilmesiyle vücut bulmuştur. Bu yönüyle eser, manzum akaid-nâmelere bir örnektir.

Manzum akaid-nâmeler imana dair İslâmî esasların talimi gayesiyle kaleme alınmıştır. Lügatte “*inanılan şeyler*”²¹ ve “*itikat ve imanla ilgili dinî esasların, kaidelerin bütünü*”²² şeklinde tanımlanan akaid kavramı, “*melek akidesi, ahiret akidesi gibi belli bir inanç esası için kullanıldığı gibi belli bir mezhebin veya bir mezhebi temsil eden kişinin çeşitli iman esaslarıyla ilgili özel telakki ve anlayışını ifade etmek üzere de kullanılmaktadır.*” Bu konuları ele alan ilme ise “akaid ilmi” denilmektedir. “*Akaid ilminin konusu, 'amentü'de ifadesini bulan iman esaslarıdır. Gayesi, iman esaslarının felsefesini yaparak kişilerin imanını taklitten kurtarmak, doğru yolu arayanları irşad etmek, batıl ve bidat ehlinin görüş ve itirazlarını aklî ve ilmî delillerle çürütmek suretiyle iman esaslarını savunmaktır.*”²³

¹⁹ Sâdıkî, *Manzume-i Risale-i Rûmî Efendi*, Taner Artvinli Nüshası, v. 22b.

²⁰ http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php (Erişim Tarihi: 30.12.2011).

²¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1998, s. 21

²² Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Yay., İstanbul 2007, C. 1, s. 164.

²³ Ahmet Saim Kılavuz, “Akaid”, *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, C. 2, s. 212-214.

Klasik edebiyatımızın en temel kaynaklarından biri de İslam dini ve ona bağlı olarak teşekkül eden ilimlerdir. Bu ilimlerle ilgili edebiyatımızda “*kaza-kader, amentü şerhi, cennet vs. gibi muhtelif konulardaki eserlerin yanında fıkıhla ve diğer dinî mevzularla alakalı mufassal manzumeler de mevcuttur.*”²⁴ Bunlardan biri de manzum akaid-nâmelerdir ki zamanla sayısı bir tür oluşturacak kadar çoğalmış, eğitim ve öğretim çalışmalarında ezberleme kolaylığı sağlayan ve uzun süre hafızada kalabilen pek çok manzum akaid-nâme vücuda getirilmiştir. Rızaî (Tokatlı İshâk-ı Zencanî)’nin *Manzume-i Akaid*’i, Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın *Marifet-nâme*’sinde bulunan Türkçe manzum akaid-nâme ve Devletoğlu Yusuf’un *Vikaye-nâme*’si bu türe örnek olarak gösterilebilir.²⁵ Bu türdeki eserlerden “*en çok nüshasıyla karşılaşılan herhâlde Mehmed İlmî Efendi (öl. 1045/1635-1636) ’nin Manzum Akaid’idir.*”²⁶

2.2.3. Eserin Yazılış Sebebi

Şair, eserin yazılış sebebini “*fî Beyâni Sebebi’n-Nazm*” bölümünde dile getirmektedir. Buna göre:

Sâdıki’nin dostlarından birisi, Rûmî Efendi’ye ait mensur eseri ondan nazma çekmesini ister. Şair, eserin kafiyeyle olmakla kıymetleneyeceğini, daha fazla rağbet göreceğini ve hıfzının kolaylaşacağını düşünen bu şahsın dileği doğrultusunda manzum eserini meydana getirir:

*Ahibbâdan birisi bu fakîre
 Kuşûra mu‘terif‘abd-i haķîre
 İdüp bir gün taleb bâbın küşâde
 Didi kim ideriz minnet ziyâde
 Budur fâhîr-i menşûr-ı kelâmı
 Dizesin rişte-i nazma tamâmı
 Arada kâfiyeler ola mercân
 Muḥabbet ide aña her gören cân
 Tutarlar subḥa-âsâ eller üzre
 Dün ü gün vird ola hem diller üzre
 Olursa ‘avn-i Haķķ’la işbu iḥsân
 Anı ezberlemekde ola âsân (b. 9-14)*

2.2.4. Eserin Nüsha Özellikleri

Manzum akaid-nâme, 80 varaklık bir el yazma nüshanın 1b-19b varakları arasında yer almaktadır. 19b-80a numaralı varaklarda ise yine Sâdıki’ye ait gazel, kaside ve mesnevi nazım şekilleriyle yazılmış dinî-ahlakî manzumeler vardır. Nüsha, araştırmacı-yazar Taner Artvinli’de bulunmaktadır. Eserin kütüphane kayıtlarında başka bir nüshasına da rastlanılmamaktadır. Nüsha tavsifi hususunda şunları söylemek mümkündür:

Nüshanın manzum akaid-nâmeyle ilgili kısmı 19 varak olup her bir varak 13 satırdan oluşmaktadır. “*Nesih*” yazı türünün kullanıldığı nüshada ketebe (ferağ) kaydı bulunmamaktadır.

²⁴ Âmil Çelebioğlu, agm., s. 361.

²⁵ Ahmet Saim Kılavuz, agmad., s. 215.; Manzum akaid-nâmeler hakkında geniş bilgi için bk.: Âmil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul 1998.; Neclâ Pekolcay vd., *İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev’ilere Giriş*, Kitabevi Yay., İstanbul 1994.; Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzum Akaid-nâmeler (İnceleme Metin)*, Uludağ Üni. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2011.; Harun Kırkıl, “Türk Edebiyatında Manzum İlmihal ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzum Bir İlmihal: Manastırlı Mehmed Rıfat Bey ve Manzum İlmihali”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 7, Konya 2006.

²⁶ Âmil Çelebioğlu, agm., s. 362.

Dolayısıyla nüshanın kim tarafından istinsah edildiği ve bunun tarihi bilinmemektedir. Asıl metni içine alan çizgileri ve bölüm başlıkları kırmızı olan nüsha, Arapça ve Farsça ibareler dışında tamamen harekesizdir.

Baş: *Senā vü hamd sulṭān-ı cihāna*
Ki mālikdir zemīn ü āsmāna (b. 1)

Sonu: *Nice buldumsa yazdım bu kitāba*
Cenāb-ı Haḫḫ'dır a'lem her şavāba (b. 410)

2.2.5. Eserin Şekil Özellikleri

Eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. Mesneviler, her beytin kendi arasında kafiyeli oluşunun sağladığı kolaylıkla uzun konuların anlatılmasına oldukça elverişlidir. Bununla birlikte bu nazım şekliyle kısa manzumeler de oluşturulmuştur. Nitekim, “uzun mesnevilere karşı daha az kullanılan kısa mesnevi parçaları bazen kaside yerine övgülerde, lugaz ve muamma söylemede ya da küçük hikâye konularında yazılmışlardır.”²⁷ Âmil Çelebioğlu, dinî manzum eserleri küçük hacimli şiirler (a-mürettep divanlarda, mesnevilerde görülen dinî şiirler, b- küçük hacimli müstakil dinî şiirler) ve büyük hacimli manzumeler olarak ikiye ayırmaktadır. O, küçük hacimdeki müstakil dinî şiirlerin tahmin edebileceğimizden daha çok olduğunu belirtmektedir.²⁸ Sâdikî de, nazma aktardığı mensur eserin hacmine uygun olarak, 410 beyitten müteşekkil, kısa mesneviler grubuna giren, küçük hacimli bir dinî eser meydana getirmiştir.

Eserin büyük bir kısmında birim olarak beytin esas alındığı manzum ifade kullanılmıştır. Ancak, bazı “ayet, hadis ve duaların” mensur olarak yazıldığı görülmekte; sadece bu kısımlarda harekeden yararlandığı dikkati çekmektedir.

Öğretici metinlerde sanat yapma kaygısı yoktur. Ne var ki, bu tür eserlerde de ahenk unsurlarından mümkün mertebe istifade edilir. En yaygın kullanımıyla “vezin, kafiye, redif ve ses tekrarları” şeklinde sıralayabileceğimiz bu unsurlardan Sâdikî de azami ölçüde yararlanmaya çalışmıştır.

Olup imānları tā kim yerinde
Şahīḫ ola ibādet her birinde (b. 324)

Eserde baştan sona kadar aruzun “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbı kullanılmıştır. Şairin birkaç beyitte ise aruz sıkıntısı yaşadığı tespit edilmiştir:

Getürdikte ammā diñle anı
Bu yere dek ki olmuştur beyānı (b. 269)

Sâdikî, eserini birtakım dinî konuları akılda tutmayı kolaylaştırmak için yazdığını söyler. Dolayısıyla şair, bazı terimler dışında Arapça ve Farsça kelimeleri yoğun bir biçimde kullanmamış, eserini anlaşılır bir dille vücuda getirmiştir.

Olursa ‘avn-i Haḫḫ’la işbu iḫsān
Anı ezberlemekde ola āsān (b. 14)

Eser, nesih yazı türü ile kaleme alınmıştır. Arapça-Farsça ayet, hadis, dua ve beyitler dışında eserin tamamı harekesizdir. Klasik metinlerin pek çoğunda görülen imla ikiliği bu eserde de mevcuttur. Bunu, şairin imladan ziyade manaya yoğunlaşmasına ya da geleneğin etkisiyle yaşadığı yüzyılın imlasının yanında klasik biçimleri kullanma eğilimine bağlamak mümkündür.

²⁷ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1999, s. 59.

²⁸ Âmil Çelebioğlu, agm., s. 349.

*Kimi bu halkı hıfz için gezerler
Kimi nâsın sözün fi'lin yazarlar (b. 147)*

*Çün Âdem enbiyâniñ evvelidir
Muhammed âhîridir efdalidir (b. 188)*

*Mücerred dise inandım lisânı
Niçe îmân gerek bilmese anı (b. 133)*

*Niçe itmek gerekdir itikâdı
Nedendir şîhhati yâhûd fesâdı (b. 136)*

2.2.6. Eserin Muhtevası (Bölümleri ve Özellikleri)

Eserde 41 konu başlığı bulunmaktadır. Bu başlıklardan bir kısmında Arapça söyleyiş, bir kısmında ise Osmanlı Türkçesi esas alınmıştır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

Hâzâ Manzûme-i Risâle-i Rûmî Efendi Raḥmetu'llâhi †aleyh: 5 beyittten oluşan bölümde, mesnevilerin genel özelliğine uygun olarak tevhit ve naat konuları işlenmiştir.

fi Beyâni Sebebi'n-Nazm: Bu bölümde eserin yazılış sebebi 12 beyit hâlinde dile getirilmiştir. Beyitlerin sonuncusu Farsçadır.

Hâzihî Muḳaddimetün fi Vücûbi Ta'allümi †İlmi'd-Dîn ve Ta'limihî li †yâlihî: Bu bölümde 37 beyit yer almaktadır. Din ilminin öğretilmesinin öneminden bahseden bölümde ayrıca bir ayet ve bir hadisin Arapça metni de bulunmaktadır.

fi Beyâni's-Şifâti's-Selbiyyeti ve's-Sübütiyyeti: 4 beyitlik bölüm, Cenab-ı Hakk'ın selbiye ve sübutiye sıfatlarını anlatmak için bir giriş mahiyetindedir.

Ḥayât: 4 beyit bulunmaktadır. Cenab-ı Hakk'ın ebedi olduğu anlatılmıştır.

†İlm: Allah'ın ilim sıfatının her şeyi içine aldığından ve bu sıfatın insanlar gibi sonradan kazanılmadığından bahseden bölüm 8 beyitten oluşmaktadır.

Sem: Bölüm 6 beyitten oluşur. İlgili beyitlerde Cenab-ı Hakk'ın her şeyi işittiği ve bu özelliğin insanların işitmesine benzemediği ifade edilmiştir.

Başar: Bu bölümde hiçbir şeyin Allah'tan gizlenemediği, onun bütün varlıkları gördüğü 5 beyitte anlatılmıştır.

†İradet: 8 beyitlik bölümde Allah'ın irade sıfatı açıklanmıştır. Bir şeyin vücuda gelmesi onun dilemesine bağlıdır.

Ḳudret : Bölümde 5 beyit vardır. Allah'ın gücünün bütün yaratılmışların üstünde olduğu dile getirilmiştir.

Kelâm: Cenab-ı Hakk'ın mahlukatla konuşması anlamına gelen bu sıfat 7 beyit ile açıklanmıştır.

fi Beyâni'l-Ḳur'âni'l-Kerîm ve Furḳâni'l-Ḥakîm: 9 beytin yer aldığı bölüm, Allah'ın kelamı olan Kur'an-ı Kerim'den bahsetmektedir. Bölümde Kur'an-ı Kerim'e mahluk demenin yanlış olduğu belirtilmiştir.

Şifâtü'l-Ḥalk: Kâinattaki her varlığın ve olayın Allah tarafından yaratıldığını anlatan bölüm 5 beyitten müteşekkildir.

fi Beyâni's-Şifâti's-Selbiyye: 25 beyitlik bölümde Cenab-ı Hakk'ın zatına ve varlığına yakışmayan, onun hakkında imkansız olan vasıflar anlatılmıştır.

Turkish Studies

el-İmān fī Ḥaqqı'l-Melā'ike: Meleklerin genel özelliklerinin anlatıldığı bölüm 8 beyitten oluşmaktadır.

Cebrā'il 'Aleyhi's-Selām: Dört büyük melekten birincisi olan Cebrail'in anlatıldığı bu bölümde 4 beyit vardır.

'Azrā'il 'Aleyhi's-Selām: Bölüm tek beyitten oluşmaktadır. Ruhları kabz etmekle görevli melekten bahsedilmiştir.

İsrāfīl 'Aleyhi's-Selām: 9 beytin yer aldığı bölümde İsrafil'in temel vasıfları anlatılmıştır.

el-İmān fī Kütübi'l-Münezzeleti mine's-Semā: Bölümde 11 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerde semavi kitaplar ve suhurların hangi peygamberlere nasıl indirildiği anlatılmıştır.

fī Beyāni'l-İmāni bi'r-Rusūli 'Aleyhimü's-Şalātü ve's-Selām: Peygamberlere iman rüknüne 14 beyit ile giriş yapılmıştır.

Evvelü'l-Enbiyā' Ādem 'Aleyhi's-Selām: Hz. Adem'in ilk peygamber olduğunun belirtildiği bölüm 3 beyitten oluşmaktadır.

Tafdīlü Muhammed 'Aleyhi's-Şalātü ve's-Selām alā Ğayrih: Bölümde 6 beyit vardır. Bunlarda Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstün olduğu anlatılmıştır.

fī Beyāni Aḥvāli'l-Kıyāmet: Ahirete iman rüknüyle birlikte kıyamet gününün de açıklandığı bu bölümde 11 beyit yer almaktadır.

fī Beyāni İ'tā'i'l-Kütüb: 6 beyitlik bölümde insanların amellerinin yazılı olduğu defterden bahsedilmiştir.

fī Beyāni Aḥvāli'l-Mīzān: Bölümde yer alan 5 beyitte amellerin tartılacağı mizan anlatılmıştır.

fī Beyāni Aḥvāli's-Şı'rāt: Sırat köprüsünün tasvir edildiği bölüm 4 beyitten müteşekkildir.

fī Beyāni'l-Ḥavz: 6 beyitten oluşan bölümde ahirette her peygamberin bir havuzunun olacağından, en büyük havuzun ise Hz. Muhammed'e verileceğinden bahsedilmiştir.

fī Beyāni Aḥvāli'l-Cenneti ve Envā'i Ne'īmihā: Bölümde 10 beyit vardır. Bunlarda cennet ve oradaki nimetler anlatılmıştır.

fī Beyāni Aḥvāli'l-Ceḥīm ve Aşnāfi'l-'Azābihā: Cehennem ve buradaki azabın anlatıldığı bölüm 7 beyitten oluşmaktadır.

fī Beyāni'l-Ḳazā' ve'l-Ḳader: Kaza ve kadere imanın anlatıldığı bölümde 6 beyit yer almaktadır.

fī Beyāni Mezhebi Ehli's-Sünneti ve'l-Cemā'ati fī Ḥaqqı'l-Mü'minīne'l-Müznibīn: 14 beyitlik bölümde ehli-sünnet itikadına göre “iman ve islam” kavramlarının anlamı üzerinde durulmuştur.

fī Beyāni'l-İmāni'l-İcmālī ve't-Tafşilī: Bölümde 39 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerde iman esaslarını kısaca bilmekle ayrıntılı bilmenin farkları ortaya konmuş, tafsilli imanın önemi anlatılmıştır.

fī Beyāni Uşūli'l-Küfri ve hiye Şelāse: İnsanı küfre götüren üç durumun anlatıldığı bölüm 10 beyitten oluşmaktadır.

ve'd-Dur'au hāzā: Bu bölümde şirkten Allah'a sığınma duası yer almaktadır. Duanın tamamı Arapçadır.

fi'l-Hadîsi's-Şerîf: 2 beyitlik bölümde şirkten korunma duasına devam eden kimseyi Allah'ın selamete erdireceğini belirten hadis yer almaktadır.

fi Beyāni Tecdīdi'l-İmāni'l-Mükellefin: İmanı yenilemenin öneminden bahseden bölümde 4 beyit bulunmaktadır.

fi Beyāni Ta'limi's-Şıbyāni bi'l-İmān: Bölümde 7 beyit vardır. Bu beyitlerde imanî bilgilerin çocuklara büluğ çağına girmeden verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

fi Beyāni Ahvāli'l-Menkūhati's-Şabiyye: 25 beytin yer aldığı bu bölüm, büluğ çağına girmeden evlenen kızlarla ilgili birtakım hükümleri içermektedir.

fi Beyāni't-Telkīn 'ale'l-Medfūn: “Telkin” kavramı üzerinde durulan bölümde 6 beyit mevcuttur. Bu kavram, ölünün gömülmesinden sonra imam tarafından söylenen sözler olarak tanımlanır.

et-Telkīn hāzā: Bu bölümde telkin esnasında yapılacaklar anlatılmıştır. Telkin duası Arapça olarak yer almaktadır.

Ahvāli'l-Ḥayzu ve'n-Nifās: 52 beyitlik bölümde kadınların özel hâllerinden bahsedilmektedir.

3. Manzume-i Risale-i Rûmî Efendi Adlı Eserin Metni

1b Hāzā Manzūme-i Risāle-i Rûmî Efendi Raḥmetu'llāhi 'aleyh

Vezin: Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

- 1- Şenā vü ḥamd sultān-ı cihāna
Ki mālikdir zemīn ü āsmāna
- 2- Bize tevḥīd ü zātı vü şifātı
Müyesser eyledi virdi ḥayātı
- 3- Şehādet şayḳal ile ḳalb-i nāsı
Silüb āyineveş maḥv itdi pası
- 4- Şalāt ile selām şad-hezārān
Dürūd-ı ṭayyibāt olsun firāvān
- 5- Resūlimiz Muḥammed Muştafā'ya
Daḫi aşḫāb ü 'ālī bā-şafāya
fi Beyāni Sebebi'n-Naẓm
- 6- Ki bundan soñra bil Rûmî Efendi
'Ulūm erbābınıñ ol dil-pesendi
- 7- Cihānda 'ilm ü 'irfān ile ma'rūf
Kemāl-i zühd ü ṭaḳvā ile me'lūf

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

- 8- Dimiş neşr üzre bir Türkî risāle
İdüp ‘ilm ü ‘aḳā’idden maḳāle
- 9- Aḫibbādan birisi bu faḳīre
Ḳuşūra mu‘terif ‘abd-i ḫaḳīre
- 10- İdüp bir gün ṭaleb bābın küşāde
Didi kim ideriz minnet ziyāde
- 11- Budur fāḫir-i menşūr-ı kelāmı
Dizesin rişte-i nazma tamāmı
- 2a 12- Arada kāfiyeler ola mercān
Muḫabbet ide aña her gören cān
- 13- Ṭutalar subḫa-āsā eller üzre
Dün ü gün vird ola hem diller üzre
- 14- Olursa ‘avn-i Ḥaḳḳ’la işbu iḫsān
Anı ezberlemekde ola āsān
- 15- Şıgındım ben daḫi luṭf-ı Ḥudā’ya
Ser-āḡāz eyledim anı edāya
- 16- İbüp teysīrini Ḥaḳḳ baña taḳḫīr
Getürdüm nazma itdüm cümle bir bir
- 17- Yāft īn yād-gār çün itmām
Subḫatü’l-mü’minīn güftem īn nām²⁹
- Hāzihī Muḳaddimetün fī Vücūbi Ta‘allūmi ‘İlmi’ d-Dīn
ve Ta‘līmihī li ‘İyālihī**
- 18- Pes andan soñra bil ki faḫr-i ‘am³⁰
Ḥadīşinde buyurdu ey mükerrem
*Ṭalebü’l-‘ilmi ferīzatün ‘alā külli müslimin ve
müslimetin*³¹
- 19- Murādı bunda ‘ilm-i ḫāldir ey cān
Ki ya‘nī ‘ilm-i dīndir didi iḫvān
- 20- Bil imdi ma‘nāsını anıñ ey yār
Dimekdir farz-ı ‘ayndır ḫalka her-bār

²⁹ “Bu yadigâr(ım) son bulduğu için / Adına müminlerin tesbihi (duası) dedim.” anlamındadır. Beyitte vezin kullanılmamıştır.

³⁰ “‘am” kelimesi nüshada “‘ām” biçiminde yazılmıştır.

³¹ “İlim tahsil etmek her Müslüman erkeğe ve kadına farzdır.” anlamında bir hadistir.

- 21- Taleb itmekdir ʿilm-i dīni dāʿim
Gerekdir añā bulmağ bir muʿallim
- 22- ʿIyāline daği taʿlīm itmek
Hem evlādına bil tefhīm itmek
- 2b 23- Ki mervīdir ki iki şağşa fiʿn-nār
ʿAzāb itse gerekdir Rabb-i Ƙahhār
- 24- Olur daʿvācı evlād vālideyne
Niçün sevğ itmediñiz bizi dīne
- 25- Diyüp ol gün tutar ebeveynin evlād³²
Erin tutup ʿıyālī ide feryād
- 26- Ki hattā cāʿiz oldu er ü ʿavrat
Gidüp itmek taʿallüm dīn-i millet
- 27- Eri bu bābda tağşīrāt iderse
Cevāzı var bilā-izīn giderse
- 28- Pes imdi gel bu dem taʿlīm-i dīn it
Ƙulağın tut kelām-ı Hakk'ı işit
- 29- Uyup şeytāna ğaflet itme anda
Gözün aç eyle taʿlīmın her anda
- 30- Ki zīrā müʾmin olmaz müʾminim ben
Dimekle bir kişi fehm it bunı sen
- 31- Ƙavī kııl dīniñi eyle müʾeyyed
Olursun yoksa nār içre müʾebbed
- 32- Oğı işbu kitābı hem yağın it
Mesāʾilin bilüp tağşīh-i dīn it
- 33- Ve-illā bilmez iseñ anı ey cān
Olur mı sende ol dem dīn īmān
- 34- Ƙabūl olmaz seniñ haccīñ şalātīñ
Ne ğayrī tātātīñ ne bir zekātīñ
- 35- Şıgınuğ Hakk'a taʿlīmüne saʿy it
Daği ğayrısın oğumaya raʿy it
- 3a 36- Bilüp ey tālīb-i Hakk olğıl āğāh
Kitābında buyurdu bunı Allāh

³² Vezinde sıkıntı var.

*ve mā ḥalaqtü 'l-cinne ve 'l-inse illā li ya'budūn*³³

- 37- Dimişler böyle ba'zı ehl-i tefsîr
Budur Allāh a'lem-i ḥaḳḳ ta'c'bîr
- 38- Bu âyetde dinilen “ya'budūni”³⁴
Murād ola anıñla “ya'rifūni”³⁵
- 39- Ki ya'nî cinn ü ins Rabb-i a'lā
Dimek olur yaratmadım ben illā
- 40- Yaratdım kim beni bilsünler anlar
O kenz-i maḥfî bulsunlar tā anlar
- 41- Dimişler ba'zılar da böyle ra'nā
Ola “yüvaḥḥidūni”³⁶ anda ma'nā
- 42- Dimekdir kim bu cinni insi ol Ḥaḳḳ
Anıñçün yaradup var itdim ancaḳ
- 43- Benim dā'imî tevḥîd eylesünler
Ki ya'nî bir bilüp birdir disünler
- 44- Bu tefsîr üzre de ey ṭalib-i Ḥaḳḳ
Bilinmek yine lâzımdır muḥaḳḳaḳ
- 45- Ki zîrā birlemek anıñla maḳāli
Aritmaḳdır Ḥudā-yı lâ-yezāli
- 46- Dimek olur ki ya'nî Rabb-i a'lā
Dile fikre düşenlerden müberrā
- 47- Şifātından ü zātından nazîri
Bulunmaz yoḳ durur mişli vezîri
- 3b 48- Kemāl üzre oluptur her şifāti
Biri bil cümle noḳşāndan o zātı
- 49- Kişi ger böyle bilmezse İllāh'ı
Ne mümkün birlemek o pādişāhı
- 50- Yaradılmaḳdan ādem çünki maḳşad
Bilinmek olıcaḳ ol Rabb-i ma'bud

³³ Zâriyât, 51/57: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”

³⁴ “Bana ibadet etsinler diye” anlamındadır.

³⁵ “Beni tanısinlar diye” anlamındadır.

³⁶ “Beni birlesinler diye” anlamındadır.

- 51- Gerekdir merd ü zenden mü'minîne
Ki ya'ni farz-ı 'ayndır her birine
- 52- Bileler Hakk'ı hakk-ı ma'rifetle
Muṭābık vāqı'a cümle şifātla
- 53- Ne için geldilerse bu cihāna
Edā ideler anı bī-bahāne
- 54- Bilinmekden değıldir zātı maḳşūd
Bilinmez künh-i zāt Rabb-i ma'bud
fī Beyāni's-Şifāti's-Selbiyyeti ve's-Sübütiyyeti
- 55- Şifāt-ı Hakk iki dürlü olupdur
Muḳaḳḳıklar anı böyle bulupdur
- 56- Sübütiyye didiler birine ad
Birin selbiyye deyü itdiler yād
- 57- Sübütiyye durur şunlar ki dā'im
Olar Hakk'ın olur zātıyla kā'im
- 58- Ḳadīmlerdir dükenmekden müberrā
Tebeddül den teğayyürden mu'arrā
- 4a **Ḥayāt**
- 59- Sekizdir ol sübütiyye şifātı
Birisi ol şifātıdır ḫayātı
- 60- Diridir dā'imā Hakk ölmez ey yār
Daḫi olmuş değıl olmaz de bīmār
- 61- Ḳadīmdir ebedīdir dirliğı hem
Aña dirlikde uymaz ibn-i ādem
- 62- Yiyüp içmekle cān ile değıldir
Et ile daḫi ḳan ile değıldir
- İlm**
- 63- Birisi de 'ilimdir ol şifātın
'ilimdir bilmesi vardır o zātın
- 64- Bilür cümle nihānı vü 'ayān
Bu göklerde bu yerlerde olanı
- 65- Ki ḫattā evvelinden bu cihānın
Varınca āḫirine dekle anın

- 66- İner gökden yere kaç tamlā bārān
Biter kaç ot çiçek yaprak dırahtān
- 67- Ne deñlü meyveler olsa gerekdir
Ne geldi dağı ne gelse gerekdir
- 68- Eğer cüz³⁷ vü küllī az u çoğdur
Bilür hiç bilmediği nesne yoğdur
- 69- Ezeldir ebedīdir bilmesi hem
Ebeddir yoğ durur eksilmesi hem
- 4b 70- Değildir alışup devinmek ile³⁷
Benī-ādem gibi öğrenmek ile
Semī
- 71- Birisi de semī^cdir diñle anıñ
Öğüt fehm it bunı tut gūř cānıñ
- 72- Semī^cdir cümle avāzı işidir
İşitmek böyle hem anıñ işidir
- 73- Ne deñlü olsa ger bir söz nihānī
İşidir Hađđ anı itme gümānı
- 74- Biriniñ söylesek gūřına hattā
İşitmese işidir anı Mevlā
- 75- Deđildir soñradan olma dağı ol
Dağı bulmaz dükenmek aña hiç yol
- 76- Bizim gibi kulağ ile değil hem
Müberrādır kulağdan Rabb-i a^czam
Başar
- 77- Biri dağı başardır anıñ ey cān
Görür her nesne-i bī-dār ü pinhān
- 78- arañu gicede bir ara mūyı
İderse ara taş üzre mürürı
- 79- Görür anı bilür her cünbüşini
İşidir hem ayağı şavışını

³⁷ Nüşhada mısra sonunda “hem” kelimesi yer almaktadır. Ancak bu kelime, beytin vezni ve anlam bütünlüğü düşünülüğünde gereksizdir.

- 80- Kādīmdir görmesi yoḡdur nifārı
Buña sen muhkem eyle itikādı
- 5a 81- Benī-ādem gibi gözle deḡil hem
Berīdir gözden ol Allāh-ı aʿzam
İrādet
- 82- Biri daḡı eyā ehl-i saʿādet
Şıfātlar içre olmuşdur irādet
- 83- Olursa nesne kim ʿālemde cārī
Murād itmiş durur anı o Bārī
- 84- Ne kim var ḡayr ü şer ʿālemde ey cān
Bu deñlü fişḡ u ṡāʿat küfr ü ĩmān
- 85- Murād itmese idi anı Mevlā
Vücūda kimseden gelmezdi ḡaṡā
- 86- Murād itse iderdi hem o Cebbār
Ḳamusın müʾmin ü şālih ya küffār
- 87- Cihānda diledi çünki bu ḡālī
Deḡildir ḡikmetinden zerre ḡālī
- 88- Velī insānıñ irmez ʿaḡlı aña
Deḡil lāzım anı bilmek de saña
- 89- Bilinmez ḡikmeti Rabbü'l-ʿibādīñ
Hemān sen böyle eyle itikādīñ
Ḳudret
- 90- Birisi ḡudretidir bil Ḥudā'nıñ
Güci yetmesidir Türkīsi anıñ
- 91- Pes imdi dinilür Ḳādir o zāta
Yeter yaʿnī güci her mümkināta
- 5b 92- Dilerse mürdeye virir ḡayātı
Dilerse söyledir ṡaşı nebātı
- 93- Dilerse bu zemīn ü āsumānı
Bir anda yoḡ ider var ider anı
- 94- Daḡı bu yer ü gök gibi hezārān
Yaratmasında ḡādirdir o Raḡmān
Kelām

Turkish Studies

- 95- Biri Tañrı Te‘ālā’niñ kelāmı
Muḥāṭab idi nūr ba‘zı enāmı
- 96- Resüller içre Mūsā bin ‘İmrān
Tekellüm aña bi’z-zāt itdi Raḥmān
- 97- Daḥi peygamber-i āḥir zamāna
‘Urūcı gicesi ol āsmāna
- 98- Kimine Cebrā’il’i idüb irsāl
Kelāmını anıñla ider İşāl
- 99- Nebīniñ söylemişdir her birine
Bu yüzden idi lakın ekserīne
- 100- Ezeldendir daḥi yokdur nihāyet
Kelām-ı Haḫḫ’a olmaz ḥadd ü gāyet
- 101- Berīdir ḥarf ile şavt ü şadādan
Bizim gibi lisān ile edādan
- fi Beyāni’l-Ḳur’āni’l-Kerīm ve Furḳāni’l-Ḥakīm**
- 102- Kelāmıdır Ḥudā’niñ işbu Ḳur’ān
Dimez maḥlūḳdur aña ehl-i İmān
- 6a 103- Olur zāt-ı şerīfle o ḳā’im
Tebeddül den berīdir hem o dā’im
- 104- Yazarlar muşḫafa dilde oḳunur
Göñül ezber ider sem‘a doḳunur
- 105- Velākin girmez ol sem‘a lisāna
Duḥūl itmez muḥaşşal bir mekāna
- 106- Yazarlar nitekim kāğıdda nārı
Ḳulaḳ diñler olur dillerde cārı
- 107- Yine āteş anıñ girmez birine
Ki āteşden eşer itmez yerine
- 108- Velākin yazılan ḥarfler şadālar
Ḥayāller işbu dillerde edālar
- 109- Bular maḥlūḳ iken ey merd-çālāk
Kelāmu’l-lāḥ dinilür aña ...³⁸

³⁸ Mısra sonundaki kelime nüshada bulunmamaktadır. Bu kelime muhtemelen müstensih tarafından unutulmuştur.

- 110- Hüdâ'nın itdiğiçün işbu hâlet
Şıfât olan kelâmına delâlet
Şıfâtü'l-Halk
- 111- Yaratmağdır sekizincisi anın
Hüdâ'dır Hâlık'ı cümle cihânın
- 112- Bu âdem oğlanının işlerini
Kamu hayvânların cünbüşlerini
- 113- Ne kim var hayr ü şer küfr ile ĩmân
Yaradır bunları yokdan o Rahmân
- 114- Yedikde toymağı içdikde kanmağ
Oda değıdikde yanmağ ya ışınmağ
- 6b 115- Üşümekler ele aldıkda qarı
Olupdur cümlesi hep sun'-i Bârî
fî Beyâni's-Şıfâti's-Selbiyye
- 116- Şübütiyyenin oldı çün tamâmı
Biraz selbiyyeden dinle kelâmı
- 117- Bular şunlar durur kim Rabb-i a'lä
Olupdur ol şıfâtlardan müberrâ
- 118- Kemâldir Hâk olardan arınmağ
Olar noğşân durur Hâk' da bulunmağ
- 119- Hüdâ'da olmaz eksiklik şıfâtı
Kemâl üzre durur her demde zâtı
- 120- Dağı bil bunların efrâdı çokdur
'Adedde bellü bir şağışı yokdur
- 121- Velâkin bilinmek budur 'ilâcı
Gözet noğşân ile sen ihtiyâcı
- 122- Bularda her ne eylerse delâlet
Hüdâ'da bil ki olmaz böyle hâlet
- 123- Berîdir şüret-i ins ü melekden
Cisimden dağı şey'e beñzemekden
- 124- Değıldir şağ u şolda yerde gökde
Aşağıda vü üstde artta öñde

- 125- Mekân ister cisim olmak muhakkak
Berîdir ihtiyâcdan Hazret-i Hakk
- 126- Añadır hâceti halk-ı cihânî
Birine ihtiyâcı yokdur anî
- 7a 127- Mekânlar yok iken var idi Mevlâ
Anı şöñra yaratdı Hakk Teâlâ
- 128- Şular kim Hazret-i Rabbü'l-ibâdı
İder her yerde hâzır itikâdı
- 129- Göge çıkdıkda yâhüd Muştafâ'yı
Dir anda görmeğe gitdi Hudâ'yı
- 130- Nedir selbiyye anlar bilmemiştir
Naşîb-i ma'rifetden almamıştır
- 131- Hudâ'yı bilmeyen cümle şîfatla
Bilür olmaz kemâl-i ma'rifetle
- 132- Kemâl üzre anı bilmezse insân
Şahîh olmaz dinildi³⁹ anda İmân
- 133- Mücerred dise inandım lisânı
Nice İmân gerek bilmeşe anı
- 134- Dil ile bir dise Tükçe Hudâ'yı
Resüldür hakk dise hem Muştafâ'yı
- 135- Velî bilmeşe anı ne dimekdir
Gerek olan ne yüzden birlemekdir
- 136- Nice itmek gerekdir itikâdı
Nedendir şîhhati yâhüd fesâdı
- 137- Yalan yañlış işidüp ol inansa
Dañi kendüyi Müslim oldı şaşa
- 138- 'Abeş yere nehiy da'vâ ider ol
Bu yolda bir kırı da'vâ ider ol
- 139- Hemân ancak harâc ü cizye virmez
Müselmânlar anî 'ırzına irmez
- 7b 140- Kıyâmetde cezâsın bulacaqdır
Yeri anî cehennem olacaqdır

³⁹ Nüşhada "dilindi" biçiminde yer almaktadır.

el-İmān fî Ḥaḫḫı'ı-Melā'ike

- 141- Şu eşyâ kim gerekdir aña İmān
Biri Tañrı Te'ālâ'dır ki ey cān
- 142- Olundı anda a'cālîñ beyānı
Meleklerdir biri de diñle anı
- 143- Dutarlar Ḥaḫḫ ne kim eylerse fermān
Olar itmezler ādem gibi e'şyān
- 144- Ne erkeklerdir anlar ne dişiler
Ne yimek içmek anlarıñ işidir
- 145- İkişerdir üçer durur ḫanādı
Buyurmuş anlara Allāh Hādī
- 146- Olalar biri bir ḫizmetde ḫā'im
Kimi gökde kimisi yerde dā'im
- 147- Kimi bu ḫalkı ḫıfz için gezerler
Kimi nāsıñ sözün fi'lin yazarlar
- 148- Kirāmen Kātibīn dirler bulara
Ḥafaẓa daḫi didiler olara

Cebrā'il e'Aleyhi's-Selām

- 149- Ḳamunuñ Cebrā'il kim serveridir
Bu peygamberleriñ ol da biridir
- 150- Büyük cüsse virüpdür aña Raḫmān
Şu deñlü eylemiş ḫuvvetler iḫsān
- 8a 151- Alup bir sâ'at içre çok menāzil
Olur gökden yere bir demde nāzil
- 152- Tağıdır bir yük ile ol perinden
Ḳoparır bir büyük tağı yerinden

e'Azrā'il e'Aleyhi's-Selām

- 153- Ḳomuş cān almağa e'Azrā'il'i Ḥaḫḫ
Alan bu cümle cānı oldur ancak

İsrāfîl e'Aleyhi's-Selām

- 154- Daḫi İsrāfîl'i şūr urmağa hem
Mü'ekkel eylemiş Allāh-ı a'zam

Turkish Studies

- 155- Büyük boynuz gibi bir nesnedir şūr
Üfürür Hakk aña virdikde destūr
- 156- Anı tutmuş durur destinde hālā
Köyer kim vire izni Hakk Teālā
- 157- Delügin ağzına virmiş durur ol
İzin oldukça Hakk'dan üfürür ol
- 158- İçinden bir katı āvāz geliser
İşidenler anı cümle ölüser
- 159- İki kez şūrını ursa gerekdir
Birinden halka mevt irse gerekdir
- 160- Şu dem kim öleler kopup kıyāmet
Kala kırk yıl cihān ıssız tamāmet
- 161- Pes andan sonra hem Tañrı Teālā
Dirildüp ide İsrāfīl'i ihyā
- 8b 162- O demde şūrını bir daği ura
Dirile hep ölenler cümle çura
el-İmān fī Kütübi'l-Münezzeleti mine's-Semā
- 163- Biri daği kitāblardır ki Cibrīl
Anı indirdi gökden itdi tenzīl
- 164- Getürdi yer yüzünde enbiyāya
Benī-ādem içinde aşfiyāya
- 165- Buların ğayra Cibrīl gönderilmez
Daği gökden kitāblar indirilmez
- 166- Kitābın cümlesi yüz dört olupdur
Nebimiz Aḫmed'e Qur'an gelüpdür
- 167- Getürdi Hāzret-i İṣā'ya İncīl
Daği Tevrāt'ı Mūsā'ya o Cibrīl
- 168- Zebūr'ı Hāzret-i Dāvūd'a virdi
Şaḫīfe bunların ğayrına irdi
- 169- Hālīl'e on şaḫīfe gönderildi
Otuzı daği İdrīs'e virildi
- 170- Daği ellisi Şīt'e oldı nāzil
Onı Ādem-şafiyye oldı vāşıl

Turkish Studies

- 171- Olup Qurʾān ʧamudan ʧoñra tenzīl
Yigirmi üç yıl içre buldı tekmīl
- 172- Bulup ʧah ü tebeddüliden selāmet
ʧopunca hükmi bākīdir kıyāmet
- 173- Olarıñ baʕzı hükmin bozdı imdi
ʕAmel cāʕiz değil anlarla ʧimdi
- 9a **fī Beyāniʕl-İmāni biʕr-Rusūli ʕAleyhimüʕş-Şalātü veʕs-Selām**
- 174- Biri dağı ʧehādet iderin ben
Buña dağı inandım cān ü dilden
- 175- Beşerden gönderüp Allāh Ğaffār
Ki yer yüzünde peygamberleri var
- 176- Ol evvel Ādemʕi var itdi Mevlā
ʧurı balçıkdan itdi Hāḳḳ Teʕālā
- 177- ʧamu insāniñ aşlı oldu Ādem
Anı fazlından itdi Hāḳḳ mükerrerem
- 178- Pes andan emr idüp ol Rabb-i ekrem
Melekler secde ide Ādemʕe hem
- 179- Bular hep emr-i Hāḳḳʕa idüp iḳbāl
ʧamusı secde itdi aña fiʕl-ḩāl
- 180- Sücüd itmedi lakin aña İblīs
Bu yolda itdi nice nice telbīs
- 181- O secde itmeyicek Rabb için
Anı kıldı ebed merdūd melʕün
- 182- Kıyāmet günine dek virdi mühlet
Çok evlād virdi dağı Rabb-i ʕizzet
- 183- ʧamu insiñ ḳulübına girerler
Ṭamarlarında ḳan gibi yürürler
- 184- Güç ile kimseyi kāfir idemez
Dađı zūr ile ʕiṣyān itdiremez
- 185- Nihāyet haş idüp ins-i zebūna
Be-ĝāyet vesvese ider ḳulūba
- 186- Budur müʕmin olana lāzım olan

Turkish Studies

- Bile kendüsine şeytânı düşmân
- 9b 187- Kaça uymaya vesvâs la'îne
Şığına her dem Allâh mu'îne
Evvelü'l-Enbiyâ' Âdem 'Aleyhi's-Selâm
- 188- Çün Âdem enbiyânîñ evvelidir
Muhammed âhîridir efđalidir
- 189- İki ortasında çok peygamber
Gelüpdür emr-i Haqq ile muqarrer
- 190- Kamusı haqq u şıdk oldı sayılmaz
Hisâbın Haqq bilür bir kimse bilmez
Tafđilü Muhammed 'Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm 'alâ Gayrih
- 191- Muhammed cümlesiniñ efđalidir
Habîbu'llâh kamunuñ ekmelidir
- 192- Hayırlıdır ümemden ümmeti hem
Odur peygamberimiz şâh-ı ekrem
- 193- Gelenler enbiyâdan bundan evvel
Olupdur her biri bir kavme mürsel
- 194- Kiminiñ var idi münzel kitâbı
Kitâbsız eyledi kimi hitâbı
- 195- Velî sultânımız sultânı künyen
O maşşuş oldı meb'ûsü's-şakaleyn
- 196- Ebed bâkîdir anıñ şer'-i dîni
Aña ümmet olanıñ Haqq mu'îni
fî Beyâni Ahvâli'l-Kıyâmet
- 10a 197- Biri dağı anıñ rûz-ı kıyâmet
Olıcağ yer ü gök ehli tamâmet
- 198- Kopa tağlar varup yerler fesâda
Atılmış yün gibi uça havâda
- 199- Düzüp yeri yine Tañrı Te'âlâ
Girü olmuşları hep ide ihyâ
- 200- Kopalardan yerlerinden çünkü insân

Turkish Studies

- Baş açuğ yalın ayak cümle ‘uryān
- 201- Gele ol dem burāklar enbiyāya
Benī-ādem içinde aşfiyāya
- 202- Cināndan irgürelər dürlü tonlar
Giyüp ‘arş gölgesinde ola bunlar
- 203- Tura bākī kalan bu cümle insān
Ayağ üzre şıkışup aç ü ‘uryān
- 204- Güneş bir milce kala serlerine
Batalar her birisi derlerine
- 205- Kimi topuğuna kimi dizine
Kimi ağzına kimi boğazına
- 206- Kimi anıñ çıkınca tā serine
Bata cümle vücūd ile derine
- 207- Çekeler elli biñ yıl bu belāyı
Göre herkes ‘amel deñlü cezāyı
- fî Beyāni İ‘tā’i’l-Kütüb**
- 208- Şu defter kim melekler yazdı anı
Olundu anda a‘māliñ beyānı
- 10b 209- Anı maşşer yerine irgürelər
Kamusın üslü issine vireler
- 210- Ala şağdan ü öñden ehl-i İmān
Şolundan arqasından ehl-i tuğyān
- 211- Gele andan hiṭābı lā-yezālī
İde bī-vāsīṭa halka su‘ālī
- 212- Bulunursa eğer zālimde ihsān
Alup andan vire mazlūma Subḥān
- 213- Eđer yoğ ise mazlūmuñ suçundan
Vire ol zālime zulmi ucundan
- fî Beyāni Aḥvāli’l-Mizān**
- 214- Ne kim itdise ḥayr ü şerden insān
Anı vezn ideler qurula mizān

- 215- Gire uçmağa olan hayrı ağır
Ola elh-i cehennem şerri ağır
- 216- Meğer ide şefâ'at enbiyâdan
Ya 'âlimlerden veyâ evliyâdan
- 217- Eğerçi bulunursa anda ĩmân
Ve-illâ olmaz aña işbu ihsân
- 218- Olup mü'min irişmezse şefâ'at
Yanup cürmi kadar pes bula cennet
- fî Beyâni Ahvâli's-Şırâf**
- 219- Şırâf köprüsünü daği kıralar
Cehennem üzre anı turguralar
- 11a 220- Kılıçdan keskin oldı katı anca
Giçeler ba'zısı anı gelince
- 221- Olalar yıldırım gibi şitâbân
Segirdir ata beñzer ba'zı insân
- 222- Emekler kimi yüklenmiş günâhı
Düşe nâra kimi bulmaya râhı
- fî Beyâni'l-Havz**
- 223- Birer havzı ola her enbiyânîñ
Kamusundan büyüktür Muştafâ'nîñ
- 224- Anı tûlı bir aylık yol olupdur
O sürürdan haber böyle gelüpdür
- 225- Lezîz ola 'aselden daği şuyı
Lebenden ağ ola hem rengi rûyı
- 226- Ola bardaqlar etrâfında aniñ
Nücûmundan ziyâde âsumânîñ
- 227- Gelüp ümmetler ile hoş geçeler
Cinâna girmeden andan içeler
- 228- Naşîb olup içen bir kerre anı
Şuşamaz bir daği ol câvidânî
- fî Beyâni Ahvâli'l-Cenneti ve Envâ'i Ne'îmihâ**
- 229- İnanđım daği haqq cennet cehennem
Yaradılmış durur hâlâ bular hem

Turkish Studies

- 230- Giricek alur anda ehl-i cennet
Mü'ebbed olalar ehl-i sa'âdet
- 11b 231- Mualled alınur hıç ıkmak olmaz
Hem ölmek arımak ocamak olmaz
- 232- Cinân ehliniñ eskimez abâsı
Ki cennetde olanıñ yok fenâsı
- 233- Na'ım ehlinde bevl ü gâ'it olmaz
Daı kimseye anda uyku gelmez
- 234- amu nisvân ü havrâsı cinânıñ
Nifâs ü hayzı yok anda olanıñ
- 235- Berîlerdir bularda yok bed-alâk
Yaratdı hüsni-hulq üzre o Hallâk
- 236- Yimek içmek gele hatırlarına
Gele fi'l-hâl o hâzır önlerine
- 237- Ta'âm bişürmek olmaz zameti yok
Yiyen ne deñlü yirse olmaya tok
- 238- Yapusınıñ türâbı misk-i ezfer
Daı bir kerpici gümüş biri zer
- fi Beyâni Ahvâli'l-Cehîm ve Aşnâfi'l- 'Azâbihâ**
- 239- Cehîme gire küffâr-ı bed-âyîn
Ola hem-demleri anda şeyâtîn
- 240- alurlar ıkmayup anda mü'ebbed
Olalar hâ'ib ü hâsir mualled
- 241- Deve boynı gibi mâr-ı 'acâyib
Semerlü atıra beñzer 'aârib
- 242- Şokısar anları ol mâr 'areb
Bu yüzden olalar kâhî mu'azzeb
- 12a 243- Kâhî aynar şu içine oyarlar
Nice vech ile ta'zîb eyleyeler
- 244- Yanup kömür olıca cümle ebdân
Deriler halk ider tekrâr o Yezdân
- 245- Ölüm ölmez nihâyet yok 'azâba
Bularıñ çekdiği gelmez hesâba

Turkish Studies

fî Beyāni'l-Ḳazā ve'l-Ḳader

- 246- Biri daḥi ḳazā ile ḳaderdir
Her olmuş olıcaḳ her ne ḳaderdir
- 247- Yazılmış levḫa olmuşdur muşāḥif
Ne olursa aña olmaz muḫālif
- 248- Olupdur imdi vācib mü'minīne
Ne vācib belki farzdır her birine
- 249- Buları öğreneler sa'y ideler
İnanup ḳalblerinde perk ideler
- 250- Anı babalarından almayalar
Bozuk yañlış işidüp ḳalmayalar
- 251- İki ʿālemde tā mü'min olalar
Gireler cennete raḫmet bulalar

fî Beyāni Mezhebi Ehli's-Sünneti ve'l-Cemā'ati fî Ḥaḳḳı'l-Mü'minīne'l-Müznibīn

- 252- İşit bu ehl-i sünnetden kelāmı
Ḥudā'yı bir kişi bilse tamāmı
- 253- Şaḫīḥ öğrense ḫaḳḳ-ı ma'rifetle
Muḫābıḳ vāḳı'a cümle şıfātla
- 12b 254- Su'āl idüp nedir İslām İmān
Öğütçe öğrenüp olsa Müslimān
- 255- Şu kim ʿaşı vü cāhiller işidir
Bozuk yañlış bilüp yañlış işidir
- 256- Ḥazer idüp o yola gitmese ol
Anıñ gibi inanmaḳ itmese ol
- 257- Daḥi bilse nedir hem küfir olanı
Şaḳınsa itmese ol kimse anı
- 258- Velī hıç itmese t̄ā'at ʿibādet
Daḥi itse nice dürlü abāḫat
- 259- Bu cā'izdir ki anı Rabb-i Raḫmān
Ḳoya uçmaḡa ol görmeye nīrān
- 260- ʿAzābı cürmi deñlü ya göre ol
Şoñ ucu yine uçmaḡa gire ol

Turkish Studies

- 261- Ve ammā şol kişiler kim Hūdā'yı
Şahīha bilmese itse hıṭābı
- 262- Nedir İslām ĩmānı tamāmı
Bilüp itmese anda ihtimāmı
- 263- Bozuk yañlış bilüp uysa ‘avāma
Ebed girmeye ol dārü’s-selāma
- 264- Kāmu ‘ömründe gündüz şā’im olsa
‘İbādetlerle hep şeb kâ’im olsa
- 265- Biriniñ neñini görmeye aşlā
Bizi hıfz ide anda Hāḫḫ Te‘ālā
fī Beyāni’l-İmāni’l-İcmālī ve’t-Tafşīlī
- 13a 266- Daḫi bil bir durur ĩmān ü İslām
Olur ma‘nāda vāḫid bu iki nām
- 267- İkisi de Hūdā’dan Muştafā’niñ
Getürdiği kāmı eşyādır anıñ
- 268- Göñülden eyleyüp taşdıḫ ĩḫān
Dil ile itmedir ikrār ü r‘lān
- 269- Getürdikte ammā diñle anı⁴⁰
Bu yere dek ki olmuşdır beyānı
- 270- Eğer böyle inanmaḫ bulunursa
Dil ile daḫi ikrār olunursa
- 271- Bu kez ĩmān-ı tafşīlī olur ol
Ḥatırlardan muḫaşşal ḫurtulur ol
- 272- Ve-illā kim dise peygamber ancaḫ
Ne kim viridi ḫaberler cümlesi ḫāḫḫ
- 273- Olur ĩmān-ı icmālī ol ĩmān
Yeter dimişler anı ehl-i ĩmān
- 274- Eğer iderse de aña kifāyet
Ve ammā bu ḫadar var kim nihāyet
- 275- Gerekdir olmamaḫ göñlünde anıñ
Ḥilāfi işbu tafşīlen beyānıñ

⁴⁰ Vezinde sıkıntı var.

- 276- Cisim şanmağ gibi ol bî-nişānı
Ya şüretde veyāhūd gökde anı
- 277- Meşel bu kim biri dirse Muḥammed
Resül-i Ḥaḳḳ durur Maḥmūd Aḥmed
- 278- Anıñla her ne kim göndürdi Raḥmān
Ḳamu ḥaḳdır getürdim aña ĩmān
- 13b 279- Olur ĩmān-ı icmālī ol ĩmān
Bunuñla ol kişi olur Müselmān
- 280- Muḥālif şey bulunca ‘ömri gāyet
O ḳalbe gelmemek olmaz nihāyet
- 281- Ḥalāşınıñ ‘ilācıdır ol anıñ
Neden ārī ise şe’ni Ḥudā’ınıñ
- 282- Bilüp ĩmānını tekmi̇l ide ol
Cihāndan gidecek mü’min gide ol
- 283- Su’āl itse birine bir Müselmān
Niye dirler dise İslām ĩmān
- 284- Dise bilmem eğer ol kimse anı
Olur kāfir dimişler bî-gümānī
- 285- Ki ĩmān ile İslām’ını şıfātı
Biraz şey’ler durur kim anıla ḳatı
- 286- Anı ḳalb ile taşdıḳ eylemekdir
Beyān idüp dil ile söylemekdir
- 287- Buları bir kişi bilmese ey yār
Niye ĩmān getürüp ider iḳrār
- 288- İnansa bilse ammā cümle anı
Dil ile mümkün olmasa beyānı
- 289- Söze yoḳ ḳudreti çünkim o cāmīñ
İderler hükm İslām’ına anıñ
- 290- Buları bilmeyen olur ki ol gāh
Küfür söz söyler olmaz andan āgāh
- 291- ‘Avāmıñ çoḒı az şanurlar anı
Ḳatı şaḳınacaḳdır ol lisānı

Turkish Studies

- 14a 292- Kûfür sözlerle zîrâ cümle t̄a‘at
Gider bâtil olur almaz o s̄a‘at
- 293- Namāzlar kim edā itmiş idi ol
Oruçlar da ne kim utmuş idi ol
- 294- Zekāta itmiş olsa imtisāli
Taadduqlar daı bunuñ misāli
- 295- löp vardıda ol rûz-ı hesāba
İrişmez anlar ile hı şevāba
- 296- abûl olmaz o demde itdiği hem
Anı cā‘iz olur öldürmek ol dem
- 297- Olur meyte boğazladığı ayvān
Nikāı var ise hem gider ol ān
- 298- Şu minvāl üzre kim itmişdi ‘ādet
Dilinde olsa da lafz-ı şehādet
- 299- O sözden dimese itdim rücû‘ı
Girü İslām’a itmez ol şürû‘ı
- 300- Getürdikde bu resme şıd ĩmān
Yeñiden olmuş olur ol Müselmān
- 301- Girü lāzım gelür itmek nikāı
Zinā itmekden ol bula felāı
- 302- Eğer itdise de ac ol günāhkār
Yine eyler güci irerse tekrār
- 303- ‘İbādetler ki evvel aıl oldu
Kûfür sözlerle cümle bâtil oldu
- 304- Girü tevbe eyle gelmez yerine
Şürû‘ eyler yeñiden her birine
- 14b **fī Beyāni Uşūli’l-Küfri ve hiye Selāse**
- 305- ‘Adād-ı lafz-ı küfrī belki okdur
amusın añmađa imkānı yokdur
- 306- Eğer bulmağ dilerseñ aña yolu
oma elden hemān bu üç uşūli
- 307- Şer‘de kim aña ta‘zīm iderler
Ri‘āyet idüben tekrīm iderler

Turkish Studies

- 308- Küfürdür belki taḥḳīr itmek anı
Gerekdir şaḳlamaḳ andan lisānı
- 309- Küfürdür hem ‘alāmet itmek izḥār
Ki andan añlata bir ḥaḳḳı inkār
- 310- Ḥelāl ‘add eylemek daḫi ḥarāmı
Küfürdür bunlar añla bu kelāmı
- 311- Muḥaşşal şol ‘ameller kim ḳuluna
Bu üç aşlñ biri anda buluna
- 312- Olardan ihtirāz itmek gerekdir
Ḥudā’ya hem niyāz itmek gerekdir
- 313- Pes imdi merd ü zenden ehl-i ĩmān
Küfürden ihtirāz ide Müselmān
- 314- Budur lā’iḳ olan şubḫ u mesāda
Ola aññ dile işbu du‘āda
- ve’ d-Du‘āu ḥāzā**
- 15a *Allāhümme innī e‘üzü bike min en üşrike bike şey’en
ve ene e‘lemü ve esteğfiruke limā lā e‘lemü inneke
ente ‘allāmü’l-guyüb.⁴¹*
- fi’l-Hadīsi’ş-Şerīf**
- 315- Rivāyetdir Resül-i bā-şafā’dan
Nebīler muḳtedāsı Muştafā’dan
- 316- Olursa bu du‘āya kim müdāvim
Lisānın Ḥaḳḳ küfürden ide sālīm
- fi Beyāni Tecdīdi’l-Īmāni’l-Mükellefīn**
- 317- Daḫi her gün idüp tecdīd-i ĩmān
Lisānımdan diye ey Rabb-i Raḥmān
- 318- Küfür çıḳdısı ger bilmezlik ile
Bu ĩslām dīnine girdim yeñile
- 319- Eğerçi yoldan azdım eḡri gitdim
Rücū‘ idüp ḳamudan tevbe itdim

⁴¹ “Ey Allah’ım! Bilerek herhangi bir şeyi sana ortak koşmaktan sana sığınırım. Yine, bilmeden (işlediğim günahlara) senden bağışlanma dilerim. Kuşkusuz sen gaytakileri hakkıyla bilensin.” anlamındadır.

- 320- Resûl'ün her ne dedise muhakkak
İnandım bildim anın cümlesi hakık
fi Beyāni Ta'limi's-Şıbyāni bi'l-İmān
- 321- İdeler var ise evlādı şıbyān
Bulūğa irmeden ta'lim-i İmān
- 322- Şu dem kim 'aķıl ü bāliĝ olalar
O dem kendülerin mü'min bulalar
- 323- Olup anlarda iķrār-ı lisānı
Olalar itmeĝe ķādir beyānı
- 15b 324- Olup İmānları tā kim yerinde
Şaķīh ola 'ibādet her birinde
- 325- Daĝı var ise anlarıñ nikāhı
Zinādan bulalar tā kim felāhı
- 326- Ki zīrā cümleye İmān temeldir
Bināsı üstüne sā'ir 'ameldir
- 327- Şaķīh olmayıcaķ ķalb içre İmān
Şaķīh olmaz 'ibādetlerle ol ān
fi Beyāni Ahvāli'l-Menkūhati's-Şabiyye
- 328- Alup nā-bāliĝa kız bir Müselmān
Niye dirler o kız bilmezse İmān
- 329- Dil ile olmasa ķādir beyāna
'Alāmet gelmese andan 'ayāna
- 330- Bülūĝa iricek mürtede olur
Zinādan itdiĝi firķatde ķalır
- 331- Ki zīrā tıfl iken ol atasına
Olup tābi' ya dāra anasına
- 332- Dinilmişdir aña hūkmen Müselmān
Şaķīh idi nikāhı anın ol ān
- 333- İrişdikde bülūĝı yaşına ol
Mükellef oldu başka başına ol
- 334- Nedir bilmemek ile ol kız İmān
Olur mürtede ol olmaz Müselmān

Turkish Studies

- 335- Nikāhı bozulup giden yerinden
Muḥaṣṣal boş olur ol kız erinden
- 16a 336- Emirçün bunda böyle oldu imdi
Gerekdir evlenen ihvāna şimdi
- 337- Su'āl idüp çekeler imtiḥāna
Eğer olmazsa ol kâdir beyāna
- 338- Nedir İmān ü İslām söyledeler
İdüp telkīn hem taqrīr ideler
- 339- İdeler hem yeñi başdan nikāhı
Zinādan tā kim bulalar felāhı
- 340- Olurken hem daḥi evlād-ı şıbyān
Peder māder ider tecdīd-i İmān
- 341- Günāha tevbe istiğfār ideler
Şabīler de o dem mü'min gideler
- 342- Ki zīrā böyledir taqrīr-i Bārī
İder aṣlā o serde itibārı
- 343- Muḫaddem bil ki bir söz oldu şadır
Anıñla ata ana oldu kâfir
- 344- Bu taqdīrce veled de mü'min olmaz
O demde dīn-i İslām üzre ölmez
- 345- Şular kim 'āqıl ü bālīg kişidir
Eğer erkekdir anlar ya dışıdır
- 346- Olıcaḫ ḫālet-i nez'e qarībān
Aña öğredeler tecdīd-i İmān
- 347- Şehādet ideler telkīn i'lān
Velī itmeyelerdi diyü ibrām
- 348- Dimezse gayrı söz ba'de'ş-şehādet
İder ol itdiği aña kifāyet
- 16b 349- Eğer söylerse gayrı söz o bīmār
O demde ideler telkīni tekrār
- 350- Daḥi hem eyleyeler ihtimāmı
Ki tā tevḥīd ola āḫir kelāmı

Turkish Studies

- 351- Rivāyetdir Resūl-i bā-şafādan
Nebīmiz ol Muḥammed Mustafā' dan
- 352- Bu olsa bir kişiniñ soñ kelāmı
Bulur elbetde ol dārū's-selāmı
fī Beyāni't-Telkīn 'ale'l-Medfūn
- 353- Dimiş telkīni ba'zı ehl-i 'ilmān
İdeler öldiğinde bir Müselmān
- 354- Biri idüp o kula itibārı
Ölürse itmek anıñ ihtiyārı
- 355- Tārīkı bu durur gömüp gideler
O kabri anda tenhā terk ideler
- 356- Kāla bir şahs ola şālih ü 'ālim
Yüzünüñ karşıusunda tura kâ'im
- 357- Ad ile çağırup üç kez hemān ol
Diye pes yā filān ibnü filān ol
- 358- Daḥi telkīn ide işbu kelāmı
Varınca āḥirine diñle anı

et-Telkīn hāzā

17a

*Üzkürî'l-ahdellezî ḥaracte 'aleyhi mine'd-dünyā
şehādete en lā ilāhe illā'llāhü vahdehü lā şerīke lehü
ve enne Muḥammeden resülü'llāh ve enne'l-cennete
ḥaḳḳun ve enne'n-nārā ḥaḳḳun ve enne'l-ba'se ḥaḳḳun
ve enne's-sā'ate ḥaḳḳun lā raybe fihā ve enne'llāhe
yeb'asü men fi'l-kubūri ve enneke razīte bi'llāhi
rabben ve bi'l-İslāmi dīnen ve bi Muḥammedin
'aleyhi's-şalātü ve's-selāmü nebiyyen ve bi'l-Kur'āni
imāmen ve bi'l-Kābeti kıbleten ve bi'l-mü'minīne
ihvānen rabbiye'llāhü lā ilāhe illā hüve ve hüve
rabbü'l-arşı'l-azīm⁴²*

Ve üç kerre ide yā filān

*Ḳul rabbiye'llāhü ve dīniye'l-İslāmü ve nebiyyi
Muḥammed 'aleyhi's-şalātü ve's-selām⁴³*

⁴² “Üzerinde dünyadan ayrıldığıñ ahdi: Allah'tan başka ilah olmadığına ve şeriki bulunmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resülü olduğuna, kıyametin geleceğine, bunda şüphe olmadığına, Allah Teala'nın kabirlerde bulunanları muhakkak diriltip mahşer yerinde toplayacağına şahitlik etmeyi hatırla ve de ki: Allah Teala'nın Rububiyetine, İslamın din oluşuna, Muhammed (asm) 'in nübüvvetine, Kur'an'ın imam, Kâbe'nin kible ve müminlerin kardeşler oluşuna razı oldum. Rabbim Allah'tır, ondan başka İlah yoktur ve büyük arşın sahibidir.” anlamındadır.

⁴³ “De ki: Allah'tan başka İlah yoktur. De ki: Rabbim Allah, dinim İslam, peygamberim Muhammed (asm) 'dir.” anlamındadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

- 17b** Lafz idüp bu telkînleri yapça yapça te'ennî ile
ma'nâsın fikr iderek ide tîz tîz okuyup gitmeye andan
soñra ide
*Rabbi lâ tezerhü ferden ve ente hayru 'l-vârişin*⁴⁴
- Ahvâlü'l-Hayzu ve'n-Nifâs**
- 359-** Aklı hayzın üç gündür tamâmet
Hem oldı ekserî on gün nihâyet
- 360-** Aklına nifâsın had yok ey yâr
Ne dem pâk olsa gusl eyleye zinhâr
- 361-** Dañi kılmak gerek ol vaqt namâzı
Oruç tutup ide Haqq'a niyâzı
- 362-** Nifâsın oldı kırk gün ekserî hem
Bu tafşîli nisâ hıfz ide muhkem
- 363-** Eğer hayz üç gün eksikde kesilse
Namâzın kılmasa hayz anı bilse
- 364-** Kazâ ider o vaqt olan namâzı
Güsül yok Haqq'a eyleye niyâzı
- 365-** Ki üçden nâkışı hayz olmaz aşlâ
Değil mâni' şalât ü vaṭ'a cânâ
- 366-** Eğer üç gün tamâmında kesilse
Kazâ yoḡdur yuyup ol vaṭi kıla
- 367-** Tamâm on günde kesilsün ya kürsün
Yuyup kılsun namâzı şavmı tutsun
- 368-** Nifâsın kırkı olup geçe vaṭi
O 'avrat gusl idüp kıla şalâtı
- 369-** Kesilmezse de işit bu maḡâli
Nifâsın böyledir tafşîl-i ḡâli
- 18a 370-** Nifâsın hayzın eyyâmında hem bil
Ne deñlü kan aḡarsa şaru yeşil
- 371-** Olur şâfice kan hükmünde ol dem
Nifâs ü hayzdan aşlâ farkı yoḡ hem
- 372-** Eğer hayzınıñ ol günü içinde

⁴⁴ "Ya Rabbi, bu ölüyü yalnız bırakma, sen varislerin hayırlısısın." anlamındadır.

- Nifâsın zıkr olan ya kırk içinde
- 373- Bu aralarda kan kim görmüş olsa
Kazâ ider girü şavm itmiş olsa
- 374- Eğer ‘âdetden evvelce kesilse
Velâkin üç gününden soñra olsa
- 375- Yunup kıla namâzını o ‘avrat
Geçince vaṭ’ ol namâzıña ‘âdet
- 376- Eğer kesilmeseydi ‘âdetinden
Velî kesilse on gün eksiğinden
- 377- Kamusı hayz olur kılmaz namâzı
Eğer şavm itmiş olsa yok cevâzı
- 378- Kesilmeyüp eğer muṭâdı geçse
Velî on günü zâ’id itmiş olsa
- 379- Değil hayz ‘âdetinden zâ’id olan
Bunu bilmek gerek hep cümle nisvân
- 380- O ‘âdetden ziyâdeniñ namâzın
Kazâ eyler ol eyyâmıñ niyâzın
- 381- Nifâsıñ hükmi dañi böyle ey yâr
Anıñçün itmedik tafşîli tekrâr
- 382- Oruç ayında tañ yeri açılsa
O dem hayz ü nifâsından kesilse
- 18b 383- Yemez ol gün şıyâma ‘âzim olur
Şavumda olmaz kazâsı lâzım olur
- 384- Ağarup irte beri şubḥ olsa
O demden soñra yine kanı gelse
- 385- Yer içer zen o gün ey merd-çâlâk
‘Aşırdan soñra görse itmez imsâk
- 386- Vü bi’l-cümle olur kan gören ‘avrat
Namâz ile oruçdan fâziğ elbet
- 387- Kesilse üç güne varmazdan evvel
Güye vaqt âhirine vire fayşal
- 388- Girü vaqt âhirinde görse ger kan

Turkish Studies

- O vaḳti kılmaya pes böyle olan
- 389- Ger āhır vaḳte dek gelmezse hīç dem
Vuzū' idüp namāzı kıla ol dem
- 390- Tamām üç güne deĝin böyle ide
Ġusül lâzım deĝil ābdestle kıla
- 391- Kesilse üç güne erdikde tamāma
Güye her vaḳt irişince hıtāma
- 392- Bu kez ĝusl ide ger gelmezse kanı
Kıla vaḳti geçürmeye zamānı
- 393- Girü kan gelse vazgele namāzdan
Daḫi şavm ile itdiĝi niyāzdan
- 394- Gide hem bu kıyās üstüne anca
Tamām on gün tamāmına varınca
- 395- Pes andan ĝusl idüp kıla namāzı
Eĝer kan aḳsa da vardır cevāzı
- 19a 396- Nifāsın daḫi ḫāli böyle ey yār
Anın bu deñlü anca artıĝı var
- 397- Nifāsından ne ḫinde kim kesilse
Ġusül lâzım deĝil bir günde olsa
- 398- Seher yeri ağarmadan kesilse
Ḫayızdan pāk olup hem kanı deĝse
- 399- İde ol günüñ orucına niyyet
Velākin dem görürse yine 'avrat
- 400- 'Aşırdan şoñra daḫi görse yer ol
Yine şoñra kazāsını ider ol
- 401- Bir 'avrat nā-gehān oĝlan düşürse
Şaçı ağzı ya burnı bellü olsa
- 402- Toĝurmuş gibidir ol bütün oĝlan
Nifāsı var anın da kırk gün ey cān
- 403- Eĝer bir 'uzvı zāhir olmaz ise
Nifās olmaz tamām 'uzvı yoĝ ise
- 404- Ger on beş gün ya daḫi artuḳ olsa
Ḫayızdan kesülüp şoñra düşürse

Turkish Studies

- 405- Ya üç gün yâhūd artuḡ aḡsa ol dem
Nifās dinmez ḡayız dinür aña hem
- 406- Düşükden şoñra ger ḡay ḡamı gelse
Velî üç günden eksikte kesilse
- 407- Kesileli yâhūd ḡayzından ol zen
Eḡer on beş gün olmadısa andan
- 408- ḡayız deḡil bu ren ḡanına beñzer
Namāzını ḡılar orucını tutar
- 19b 409- Muḡaşşal lâzım olmaz aña yunmaḡ
Daḡı cā'iz olur vaḡ'a olunmak
- 410- Nice buldumsa yazdım bu kitāba
Cenāb-ı Ḥaḡḡ'dır a'lem her şavāba

KAYNAKLAR

- ADIVAR Ümran, **Nidâi, Dürr-i Manzum (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Marmara Üni. TAE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.
- AKÇAY Ali İhsan, **Türk Edebiyatında Manzum Akaid-nâmeler (İnceleme Metin)**, Uladaḡ Üni. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2011.
- AKKUŞ Metin, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebî Türler ve Tarzlar**, Fenomen Yay., Erzurum 2007.
- BİRKAN Ali Fuat, **Risale-i Vâlidîyye Tercümesi**, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.
- CANIM Rıdvan, **Divan Edebiyatında Türler**, Grafiker Yay., Ankara 2010.
- COŞKUN Ali Osman, **Simkeş-zâde Feyzî'nin Mesnevîleri (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Samsun 1997.
- ÇAĞBAYIR Yaşar, **Ötüken Türkçe Sözlük**, 5 C. Ötüken Yay., İstanbul 2007.
- ÇELEBİOĞLU Âmil, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998. s.s. 349-365.

- ÇINAR Fatih, “Milli Mücadelenin ve İlk Meclisin Manevi Mimarlarından Sivashlı Bir Âlim: Mustafa Takî Efendi”, **Cumhuriyet Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. IX/2, Sivas 2005, s.s. 169-204.
- DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1998.
- Esrar Dede, **Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye**, (Haz.: İlhan Genç), AKM Yay., Anlara 2000.
- GÜNBAŞ Savaş, **15. yy. Şairlerinden Sadıkî’nin Şiirleri (Metin-İnceleme)**, Atatürk Üni. SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2003.
- İPEKTEN Haluk vd., **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Tezkireler Sözlüğü**, KTB Yay., Ankara 1988.
- İPEKTEN Haluk, **Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yay., İstanbul 1999.
- KARABULUT A. Rıza, “Hekim Şaban Nidâî’nin Eserleri”, **Gevher Nesibe Sultan Anısına Düzenlenen Kaysûnîzâde Mehmed Efendi ve Ankaralı Şair Hekim Nidâî Kongresi Tebliğleri**, Erciyes Üni. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yay. Nu.: 9, Kayseri 1990, s.s. 66-91.
- KAYA Emel, **Muhyiddin Mehî’nin Müfid (Nazmü’t-Teshîl) Adlı Eseri (İnceleme-Metin Dizin) ve Bu Eserin 15. Yüzyıl Türk Tıp Dilinin Oluşmasındaki Yeri**, Selçuk Üni. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2008.
- KILAVUZ Ahmet Saim, “Akaid”, **DİA**, TDV Yay., İstanbul 1989, C.2, s.s. 212-216.
- KIRKIL Harun, “Türk Edebiyatında Manzum İlmihal ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzum Bir İlmihal: Manastırlı Mehmed Rıfat Bey ve Manzum İlmihali”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Konya 2006, s.s. 433-476.
- LEVEND Ağâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Yay., Ankara 1998.
- Mustafa Safâyî Efendi, **Tezkire-i Safâyî**, (Haz.: Pervin Çapan), AKM Yay., Ankara 2005.
- OKUYUCU Cihan, KARTAL Ahmet ve KÖKSAL Fatih, **Klasik Dönem Osmanlı Nesri**, Kesit Yay., Ankara 2011.
- ÖZDER M. Adil ve AYDIN Abdullah, **Yazı ve Resimlerle Çevre İncelemesi, Artvin İli-1**, Güneş Matbaacılık TAŞ, Ankara 1969.
- PEKOLCAY Neclâ vd., **İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev’lere Giriş**, Kitabevi Yay., İstanbul 1994.
- ŞAKAR Seher Özyaşamış, **Birgivi Muhammed Efendi’nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005.
- ŞENTÜRK Ahmet Atillâ ve KARTAL Ahmet, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yay., İstanbul 2005.
- http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php (Erişim Tarihi: 30.12.2011).